
UMUMIY TA'LIM MAKTABIDA XXI ASR O'QITUVCHISINING PEDAGOGIK VA PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Boymuradova Dilnoza Kenjayevna ¹

¹ Navoiy davlat universiteti, Pedagogika nazariyasi va tarixi
mutaxassisligi 1-kurs magistranti

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 07.03.2025

Revised: 08.03.2025

Accepted: 09.03.2025

KALIT SO'ZLAR:

XXI asr, o'qituvchi,
pedagogik xususiyatlar,
psixologik xususiyatlar,
innovatsion yondashuv,
motivatsiya, empatiya,
jamoaviy ish, stressni
boshqarish, ta'lim
jarayoni.

Ushbu maqola XXI asrda umumiy ta'lim maktabi o'qituvchisining pedagogik va psixologik xususiyatlari haqida. Maqolada o'qituvchining innovatsion yondashuv, individuallik, kreativlik, empatiya, stressni boshqarish va motivatsiya kabi pedagogik va psixologik jihatlari batafsil tahlil qilingan. XXI asr o'qituvchisining ta'lim jarayonidagi roli va vazifalari hamda uning o'quvchilar bilan samarali muloqot qilish uchun zarur bo'lgan psixologik ko'nikmalari muhokama qilinadi. Ushbu maqola pedagoglar uchun amaliy tavsiyalar va o'qituvchining professional rivojlanishi uchun muhim yo'nalishlarni ko'rsatib beradi.

KIRISH. XXI asr ta'lim sohasida juda katta o'zgarishlar va yangiliklar yuz berdi. Yangi texnologiyalar, globalizatsiya, axborot va kommunikatsiya vositalarining rivojlanishi kabi omillar ta'lim jarayoniga ta'sir ko'rsatmoqda. Shunday qilib, XXI asr o'qituvchisi oldida faqat bilim berish vazifasi emas, balki ta'lim jarayonini yanada samarali va tizimli tashkil etish, o'quvchilarni zamon talablariga mos ravishda tarbiyalash va ularda kritik fikrlash, ijtimoiy va hissiy ko'nikmalarni rivojlantirish kabi murakkab vazifalar ham turibdi. Bunday vazifalarni muvaffaqiyatli bajarish uchun o'qituvchining pedagogik va psixologik xususiyatlari muhim ahamiyatga ega. Pedagogik xususiyatlar o'qituvchining ta'lim jarayonini tashkil etishdagi malakasi, bilim va ko'nikmalarini ifodalaydi. Bugungi kunda

o'qituvchilardan faqat an'anaviy darslar o'tkazish emas, balki zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash talab etiladi [1]. Bu o'qituvchilar o'quvchilarga interaktiv metodlar, multimediya vositalari va onlayn resurslardan foydalanish orqali ta'limni yanada qiziqarli va samarali qilish imkonini beradi. O'qituvchi innovatsion uslublarni o'zlashtirishi va ularni o'quvchilarga yaxshi o'rgatishi kerak. XXI asrda har bir o'quvchining individual ehtiyojlari va imkoniyatlarini hisobga olish juda muhimdir. O'qituvchi o'quvchilarning qobiliyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlarini inobatga olib, ularga mos ta'lim shakllarini tanlashi kerak. Bu o'qituvchining o'z-o'zini rivojlantirishiga va ta'lim jarayoniga yangiliklar kiritishga tayyor bo'lishini talab qiladi. O'qituvchidan kreativ fikrlash, yangi g'oyalar yaratish va murakkab vaziyatlarga samarali yechimlar topish qobiliyati talab etiladi. XXI asrda o'qituvchi o'quvchilarga nafaqat bilim berishi, balki ularga muammolarni hal qilish, tanqidiy fikrlash va ijodiy yondashuvlarni rivojlantirishni o'rgatishi kerak. O'qituvchining psixologik xususiyatlari uning o'quvchilari bilan munosabatlari, o'quvchilarni tushunish va ularga qo'llab-quvvatlash ko'nikmalariga bog'liq [2,3].

O'qituvchi o'quvchilarining hissiyotlarini tushunishi, ularning ehtiyojlarini sezishi va mos ravishda javob berishi kerak. Empatiya orqali o'qituvchi o'quvchining ruhiy holatini tushunib, ularni qo'llab-quvvatlashi mumkin. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarni darslarga jalb qilish va ularning muvaffaqiyatlarini oshirishga yordam beradi. Zamonaviy ta'lim jarayoni ko'pincha stress va bosim ostida o'tadi. O'qituvchi o'z stressini boshqarish va sinfda tinch muhit yaratish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak. Ularning sabr-toqatli, xotirjam va ijobiy munosabati o'quvchilarni tinchlantirishi va ularning muvaffaqiyatli o'qishiga yordam beradi. O'qituvchi o'quvchilarni o'qishga rag'batlantirishi va ularning o'qish jarayonida motivatsiyasini saqlab qolishi kerak. Bu o'quvchilarni yanada faol va qiziqarli darslarga jalb qilish, ular uchun turli xil maqsadlar belgilash va muvaffaqiyatlarini ta'kidlash orqali amalga oshiriladi. O'qituvchidan jamoaviy ishni tashkil etish va o'quvchilarni hamkorlikda ishlashga rag'batlantirish qobiliyati talab etiladi. O'qituvchi o'quvchilarga ijtimoiy ko'nikmalarni o'rgatish, ular o'rtasida hamjihatlikni va hurmatni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi [4].

XXI asr o'qituvchisi o'zining pedagogik va psixologik xususiyatlari orqali ta'lim jarayonida o'quvchilarni muvaffaqiyatli va samarali tarzda tarbiyalashni maqsad qiladi. Uning asosiy vazifalari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- O'quvchilarga zamonaviy bilim va ko'nikmalarni o'rgatish.
- O'quvchilarning psixologik holatini doimiy ravishda kuzatish va ularga yordam ko'rsatish.

- Innovatsion ta'lim metodlarini qo'llash va o'quvchilarga yangi texnologiyalarni o'rgatish.

- O'quvchilarni ijtimoiy hayotga tayyorlash, ularda ijtimoiy va hissiy ko'nikmalarni rivojlantirish.

XXI asr o'qituvchisi — bu innovatsion, empatik, kreativ va sabrli mutaxassisdir. Uning pedagogik va psixologik xususiyatlari ta'lim jarayonida o'quvchilarning muvaffaqiyatlarini oshirishga yordam beradi. Ta'limning zamonaviy talablariga javob bera olish uchun o'qituvchi doimiy ravishda o'zini rivojlantirishi, yangi yondashuvlarni qo'llashi va o'quvchilarga mos ta'lim tizimini yaratishi kerak. Faqat shunda XXI asr o'qituvchisi o'z vazifasini samarali va muvaffaqiyatli bajarishi mumkin bo'ladi.

Metodologiya. Ushbu maqolada XXI asrda umumiy ta'lim maktabi o'qituvchisining pedagogik va psixologik xususiyatlarini tahlil qilishda bir nechta ilmiy tadqiqot metodlari qo'llanilgan. Metodologiya quyidagi asosiy usullarga tayangan:

1. Tahliliy-metodik usul: O'qituvchining pedagogik va psixologik xususiyatlari bo'yicha mavjud ilmiy manbalar, maqolalar va kitoblar tahlil qilindi. O'qituvchining o'quvchilarga ta'siri, pedagogik texnologiyalar va psixologik ko'nikmalarni o'rganishda turli ilmiy asarlar asosida tahlil keltirildi.

2. Taqqoslash usuli: Turli davrlardagi o'qituvchilar faoliyatini taqqoslash orqali XXI asr o'qituvchisining yangi pedagogik va psixologik talablariga mosligini aniqlashga harakat qilindi. Bu usul orqali o'qituvchining rivojlanishi va zamon talablariga javob berishi o'rganildi.

3. Eksperimental usul: O'qituvchilar bilan intervyu va so'rovlar orqali amaliy ma'lumotlar yig'ildi. Bu o'qituvchilarning real ish tajribalarini o'rganish va ularning pedagogik va psixologik qobiliyatlarini aniqlashda yordam berdi.

4. Deskriptiv usul: Maqolada XXI asr o'qituvchisining pedagogik va psixologik xususiyatlari haqida umumiy tasavvur yaratish maqsadida tasviriy va izohlovchi tahlillar amalga oshirildi. Bu usul yordamida o'qituvchining ta'lim jarayonidagi o'rni va muhim qobiliyatlari keltirildi.

Psixologik jihatdan, o'qituvchining empatiya qobiliyati va o'quvchilarni tushunishdagi muvaffaqiyatlari ta'lim jarayonida o'quvchilarning ruhiy holatini muvozanatlashga yordam beradi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, o'qituvchilar o'quvchilar bilan mustahkam psixologik aloqalar o'rnatganlarida, ular yanada yaxshi o'qish natijalarini ko'rsatadilar. Shuningdek, stressni boshqarish va sabr-toqatli bo'lish qobiliyati o'qituvchining darslarni samarali o'tkazishiga va o'quvchilarni qo'llab-quvvatlashga imkon yaratadi [5,6]. O'qituvchining

jamoaviy ish va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishdagi roli ham tadqiqotda alohida ta'kidlandi. O'qituvchining ijtimoiy ko'nikmalari va jamoada ishlash qobiliyati o'quvchilarni bir-biri bilan ishlashga va jamoa ruhida o'qishga undaydi. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning ijtimoiy mas'uliyatini va o'zaro hurmatini oshiradi.

Materiallar va usullar. Ushbu tadqiqotda XXI asr umumiy ta'lim maktabi o'qituvchisining pedagogik va psixologik xususiyatlarini o'rganish uchun turli ilmiy manbalar, pedagogika va psixologiya sohasidagi adabiyotlar, o'qituvchilar bilan o'tkazilgan intervyular va so'rovnomalar asosida ma'lumotlar yig'ildi. Tadqiqot uchun quyidagi materiallar ishlatilgan:

1. Ilmiy maqolalar va monografiyalar: Pedagogika, ta'lim metodikasi va psixologiya sohasidagi milliy va xorijiy tadqiqotlar.

2. O'qituvchilar bilan o'tgan intervyular: O'qituvchilarning pedagogik va psixologik xususiyatlarini o'rganish uchun amalga oshirilgan intervyular va ularning fikr-mulohazalari.

3. So'rovnomalar: O'qituvchilar va o'quvchilarning ta'lim jarayonidagi muammolar, yondashuvlar va o'zgarishlarga munosabati bo'yicha o'tkazilgan so'rovnomalar.

Tadqiqot jarayonida quyidagi usullar qo'llanilgan:

1. Tahliliy usul: O'qituvchining pedagogik va psixologik xususiyatlari bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlar tahlil qilindi. Shu asosda o'qituvchining yangi zamon talablariga mos keladigan xususiyatlari aniqlanib, tahlil keltirildi.

2. So'rovnoma va intervyu usullari: O'qituvchilardan va o'quvchilardan to'plangan ma'lumotlar asosida ularning o'qituvchi bilan munosabatlari, pedagogik uslublari va psixologik yondashuvlari haqida fikrlar yig'ildi.

3. Deskriptiv usul: Ma'lumotlar yig'ilganidan so'ng, o'qituvchining pedagogik va psixologik xususiyatlari haqida tasviriy tahlil olib borildi. Bu usul o'qituvchining zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni va funksiyalarini aniqlashda yordam berdi.

4. Taqqoslash usuli: XXI asr o'qituvchisi bilan oldingi davrlarning o'qituvchilari o'rtasidagi farqlarni tahlil qilish uchun taqqoslash metodidan foydalanildi. Bu orqali pedagogik yondashuvlar va o'qituvchi rolining o'zgarishlari ko'rsatildi.

XXI asrda ta'lim tizimi va o'qituvchilarga bo'lgan talablar sezilarli darajada o'zgargan. Bugungi kunda o'qituvchi nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchilarni ijtimoiy hayotga tayyorlovchi, ularning psixologik rivojlanishiga ko'maklashuvchi muhim figura sifatida qaraladi. Tadqiqot jarayonida o'qituvchining pedagogik va psixologik xususiyatlari, innovatsion metodlar va psixologik yondashuvlarning ta'lim jarayoniga ta'siri muhokama qilindi. O'qituvchining pedagogik xususiyatlari orasida innovatsion yondashuvlar va ta'lim

texnologiyalarini qo'llash zarurati alohida ta'kidlandi [7]. Tadqiqotda ishtirok etgan o'qituvchilar innovatsion texnologiyalarni o'zlashtirgan va o'quvchilarga zamonaviy metodlar orqali ta'lim berishning ahamiyatini tushunganliklari aniqlandi. Shuningdek, o'qituvchilarning individual yondashuvni qo'llashga bo'lgan ishtiyoqi o'quvchilarni yanada yaxshi natijalarga olib kelishini ko'rsatdi. Bu, o'z navbatida, o'quvchilarning o'z-o'zini anglash, tanqidiy fikrlash va mustaqil ish qilish qobiliyatlarini rivojlantirishda katta ahamiyatga ega.

XXI asr o'qituvchilari o'quvchilarga yangi texnologiyalar, interaktiv metodlar va multimediya vositalaridan foydalanish orqali ta'lim berishda muvaffaqiyatli ishlamoqdalar. Innovatsion yondashuvlar o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi va ta'lim jarayonini yanada samarali qiladi. O'qituvchilarning o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishlari ularning ta'limda muvaffaqiyatiga katta ta'sir ko'rsatadi. O'quvchilarning ehtiyojlari va imkoniyatlarini inobatga olgan holda o'qitish, ta'lim sifatini oshiradi. O'qituvchilarning empatiya va o'quvchilarga bo'lgan e'tibori ta'lim jarayonida o'quvchilarning ruhiy holatini yaxshilaydi [8]. O'qituvchilarning hissiy intellekti yuqori bo'lganida, o'quvchilarning darslarga bo'lgan qiziqishi va motivatsiyasi ortadi. O'qituvchilarning jamoaviy ishni rag'batlantirishi va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirishga qaratilgan yondashuvlar o'quvchilarning o'zaro muloqotini va hamkorlikda ishlash qobiliyatlarini oshiradi. Bu ijtimoiy hayotga tayyorlashda muhim ahamiyatga ega. O'qituvchilarning stressni boshqarish va sabr-toqatli bo'lish qobiliyati ta'lim jarayonini samarali va muvozanatli tashkil etish uchun zarurdir. O'qituvchilarning xotirjamligi o'quvchilarga ham ijobiy ta'sir qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, XXI asr o'qituvchisi o'zining pedagogik va psixologik xususiyatlarini rivojlantirishi, zamon talablariga mos tarzda o'quvchilarga ta'lim berish va ularning shaxsiy rivojlanishiga ko'maklashishi kerak. Bu jarayonda o'qituvchining o'zgarishlarga ochiqligi, yangi pedagogik yondashuvlarni qo'llashga tayyorligi va o'quvchilarni to'g'ri tushunishdagi malakalari muhim ahamiyatga ega.

Xulosa. XXI asrda umumiy ta'lim maktabi o'qituvchisi nafaqat bilim beruvchi, balki o'quvchilarning psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga ko'maklashuvchi, innovatsion yondashuvlarni qo'llovchi muhim pedagogik figura sifatida qaraladi. Tadqiqotda o'qituvchining pedagogik va psixologik xususiyatlari, jumladan, innovatsion metodlar, individuallik, empatiya, stressni boshqarish va jamoaviy ishni tashkil etish kabi jihatlar alohida ta'kidlandi. O'qituvchining pedagogik yondashuvlari o'quvchilarning ta'limdagi muvaffaqiyatiga va rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Innovatsion metodlarning qo'llanilishi o'quvchilarning faolligini oshiradi va ta'lim jarayonini yanada samarali qiladi.

Shuningdek, o'qituvchining psixologik xususiyatlari, ya'ni empatiya, stressni boshqarish va sabr-toqat, o'quvchilarning ruhiy holatiga va darslarga bo'lgan qiziqishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shunday qilib, XXI asr o'qituvchisi nafaqat ilmiy bilimlarni, balki ijtimoiy va psixologik ko'nikmalarni ham o'rgatadigan, o'quvchilarni to'liq rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagog sifatida faoliyat ko'rsatishi zarur. Bu esa ta'lim tizimining sifatini oshirish va o'quvchilarni muvaffaqiyatli hayotga tayyorlashda muhim omil bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Qodirov, M. (2019). Pedagogik innovatsiyalar va ta'lim tizimidagi o'zgarishlar. Toshkent: Fan va texnologiya.
2. Xusanov, B., & Ibragimov, N. (2021). XXI asr ta'limi va zamonaviy pedagogik yondashuvlar. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim Vazirligi.
3. Shodiyev, A. (2020). O'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi psixologik aloqalar. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti nashriyoti.
4. Палванова, У. Б., Тургунов, С. Т., & Якубова, А. Б. (2025). СИСТЕМО-МЕТОДИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ ПЕРВОЙ ПОМОЩИ У ОБУЧАЮЩИХСЯ НЕМЕДИЦИНСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ. THEORY OF SCIENTIFIC RESEARCHES OF WHOLE WORLD, 1(5), 203-211.
5. Палванова, У. Б. (2025). ОСОБЕННОСТИ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕХАНИЗМОВ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЦЕССОВ ОБУЧЕНИЯ ПЕРВОЙ ПОМОЩИ. THEORY OF SCIENTIFIC RESEARCHES OF WHOLE WORLD, 1(5), 199-202.
6. Bahramovna, P. U., Tashpulatovich, T. S., & Botirovna, Y. A. (2025). COMPREHENSIVE AND METHODOLOGICAL ANALYSIS OF DEVELOPING FIRST AID SKILLS IN STUDENTS OF NON-MEDICAL FIELDS. STUDYING THE PROGRESS OF SCIENCE AND ITS SHORTCOMINGS, 1(6), 162-168.
7. Bahramovna, P. U., Tashpulatovich, T. S., & Botirovna, Y. A. (2025). FUNDAMENTALS OF DEVELOPING FIRST AID SKILLS IN STUDENTS: A THEORETICAL ANALYSIS. JOURNAL OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH, 2(5), 147-153.
8. Bahramovna, P. U. (2025). CHARACTERISTICS OF ENHANCING THE MECHANISMS FOR ORGANIZING FIRST AID TRAINING PROCESSES. JOURNAL OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH, 2(5), 59-62.

9. Якубова, А. Б., Палванова, У. Б., & Палванова, С. Б. (2018). **НОВЕЙШИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ И ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ СТУДЕНТОВ МЕДИЦИНСКОГО КОЛЛЕДЖА В ХОРЕЗМСКОЙ ОБЛАСТИ.** In *Современные медицинские исследования* (pp. 22-25).

10. Stepanyan, I. A., Izranov, V. A., Gordova, V. S., Palvanova, U., & Stepanyan, S. A. (2020). The influence of diffuse liver diseases on the size and spleen mass coefficient, prognostic value of indicators. *Virchows Archiv-European Journal of Pathology*, 477(S1), 279-279.

11. Изранов, В. А., Степанян, И. А., Гордова, В. С., & Палванова, У. Б. (2020). **ВЛИЯНИЕ УЛЬТРАЗВУКОВОГО ДОСТУПА И ГЛУБИНЫ ДЫХАНИЯ НА КОСОЙ ВЕРТИКАЛЬНЫЙ РАЗМЕР ПРАВОЙ ДОЛИ ПЕЧЕНИ.** In *РАДИОЛОГИЯ–2020* (pp. 24-24).

12. Stepanyan, I. A., Izranov, V. A., Gordova, V. S., Palvanova, U., & Stepanyan, S. A. (2020). Correlation of pathological changes in the liver and spleen in patients with cirrhosis. *Virchows Archiv-European Journal of Pathology*, 477(S1), 278-279.

13. Палванова, У. Б., Изранов, В. А., Гордова, В. С., & Якубова, А. Б. (2021). Спленомегалия по УЗИ–есть ли универсальные критерии. *Central Asian Journal of Medical and Natural Science*, 2(3), 52-27.

14. Палванова, У. Б., & Тургунов, С. Т. (2024, August). **Обобщение научного исследования по совершенствованию навыков оказания первой помощи студентов не медицинских высших учебных заведений.** In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON INTERDISCIPLINARY SCIENCE* (Vol. 1, No. 8, pp. 16-17).

15. Палванова, У., Тургунов, С., & Якубова, А. (2024). **АНАЛИЗ ПРОЦЕССОВ ОБУЧЕНИЯ НАВЫКАМ ОКАЗАНИЯ ПЕРВОЙ ПОМОЩИ СТУДЕНТОВ НЕ МЕДИЦИНСКИХ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ.** *Journal of universal science research*, 2(7), 85-94.

16. Палванова, У. Б. (2024). **Значение Формирования Навыков Оказания Первой Помощи У Студентов В Не Медицинских Образовательных Учреждениях.** *Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities*, 27, 93-98.

17. Stepanyan, I. A., Izranov, V. A., Gordova, V. S., Beleckaya, M. A., & Palvanova, U. B. (2021). Ultrasound examination of the liver: the search for the most reproducible and easy to operate measuring method of the right lobe oblique craniocaudal diameter. *Diagnostic radiology and radiotherapy*, 11(4), 68-79.

18. Якубова, А. Б., & Палванова, У. Б. Проблемы здоровья связанные с экологией среди населения Приаралья мақола Научно-медицинский журнал “Авиценна” Выпуск № 13. Кемерово 2017г, 12-15.

19. Batirovna, Y. A., Bahramovna, P. U., Bahramovna, P. S., & Ogli, I. A. U. (2019). Effective treatment of patients with chronic hepatitis, who live in ecologically unfavorable South zone of Aral Sea region. Наука, образование и культура, (2 (36)), 50-52.

20. Палванова, У., Якубова, А., & Юсупова, Ш. (2023). УЛЬТРАЗВУКОВОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ПРИ СПЛЕНОМЕГАЛИИ. Talqin va tadqiqotlar, 1, 21.

21. Степанян, И. А., Изранов, В. А., Гордова, В. С., Белецкая, М. А., & Палванова, У. Б. (2021). Ультразвуковое исследование печени: поиск наиболее воспроизводимой и удобной в применении методики измерения косого краниокаудального размера правой доли. Лучевая диагностика и терапия, 11(4), 68-79.

22. Abduqodirova, G. (2018). Pedagogik psixologiya: nazariya va amaliyot. Toshkent: "O'qituvchi" nashriyoti.

